

MIGRANTI/IZBJEGLICE U MEDIJIMA: LJUDI SJENKE

Autor: Zoran Radulović

Foto: Boris Pejović

SADRŽAJ

1. Uvod	3
2. Definicije	3
3. Metodologija i cilj istraživanja	5
4. Kako su mediji izvještavali.....	6
5. Specifičnost izvještavanja portala IN4S	8
6. Mediji i percepcija javnog mnjenja o migrantima.....	9
7. Studija slučaja granica	10
8. Studija slučaja Posejdon	11
9. Studija slučaja izložba	13
10. Zaključci i preporuke	15

UVOD

Evropu je 2015. godine “zapljusnuo” veliki talas nevoljnika iz Azije, sjeverne Afrike, sa Bliskog Istoka. Prema dostupnim podacima, uglavnom iz Sirije, Afganistana, Iraka, Pakistana, ali i iz Palestine, Alžira, Maroka... I još traje. Milioni su, preduzimajući nepojmljive rizike, bježali od rata, neslobode, siromaštva. Prema podacima Frontex-a, agencije za kontrolu granica Evropske Unije (EU), na spoljnim granicama Unije samo je tokom 2015. i 2016. godine zabilježeno više od 2,3 miliona ilegalnih prelazaka. U istom periodu, prema procjenama nadležnih službi, samo u vodama Mediterana, u pokušaju da se domognu obala Evrope, život su izgubile 8.793 osobe.

Put u neizvjesnost mnoge je vodio i preko tzv. Balkanske rute, pa se i Crna Gora našla na putu hiljadama čiji su pogledi bili uprti ka Njemačkoj, Velikoj Britaniji, Francuskoj, zemljama Skandinavije. Nakon zatišja u većem dijelu 2020. godine, zbog globalnog “zaključavanja” granica izazvanog epidemijom korone, ilegalni prelazi ponovo su oživjeli prošle godine, potpomognuti kulminacijom afganistanske krize.

Zato je DPNCG odlučilo da istraži i analizira načine na koji ovdašnji mediji izvještavaju o tim “nevidljivim” i nezvanim gostima, problemima i žrtvama na njihovim putešestvijama, onome što su nam donijeli i tome kako smo ih dočekali i ispratili. Pokazalo se, ipak, da odgovore na većinu postavljenih pitanja/tema ne možemo pronaći u crnogorskim medijima. Pošto su u njima ti ljudi uglavnom na margini glavnih vijesti i reporterskih izvještaja. Rijeka brojeva koji nemaju ime, pol i uzrast. Bez prilike da kažu odakle su krenuli i kuda idu, šta žele i znaju, čega se plaše a čemu nadaju.

DEFINICIJE

Novinari u crnogorskim medijima, po ugledu na bliže i dalje evropske kolege, “trendovski” odlučuju da li će u svojim priložima koristiti termin (ilegalni) migranti ili izbjeglice. Možda i zato što o finesama ta dva pojma pretjerano računa ne vode ni službe nadležne za evidenciju i zbrinjavanje tih ljudi. A razlika postoji mada je često, u individualnim slučajevima, teško precizno utvrditi.

Prema Konvenciji i protokolu o statusu izbjeglica iz 1951. godine koja je postala i dio Opšte deklaracije o ljudskim pravima, izbjeglica je osoba koja se „uslijed osnovanog straha od proganjanja zbog svoje rase, vjere, nacionalnosti, pripadnosti određe-

noj društvenoj skupini, ili zbog političkog mišljenja, ne može, ili zbog tog straha, ne želi prihvatiti zaštitu dotične zemlje; ili osoba bez državljanstva koja se zbog navedenih okolnosti nalazi izvan zemlje prethodnog uobičajenog boravišta, a koja se ne može ili se zbog straha ne želi u nju vratiti“. U statutu UNHCR nalazimo nešto jednostavniju definiciju: “Izbjeglice su osobe koje su napustile svoje zemlje porijekla zbog osnovanog straha od progona, sukoba, opšteg nasilja ili drugih okolnosti koje su ozbiljno narušile javni poredak i kojima je, kao rezultat toga, potrebna međunarodna zaštita“.

Međunarodna organizacija za migrante definiše: “Migrant je svaka osoba koja se kreće ili je prešla međunarodnu granicu, ili napušta svoje uobičajno mjesto stanovanja unutar svoje države, bez obzira na (1) pravni status osobe; (2) da li je kretanje dobrovoljno ili prisilno (3) uzroke pokreta; ili (4) dužinu boravka“. Tu definiciju u svom Izvještaju (Izvještaj o postupanju prema migrantima u Crnoj Gori, oktobar 2019. godine) koristi i crnogorski Zaštitnik ljudskih prava i sloboda (Ombudsman)

Isti Izvještaj definiše i pojam *neregularan migrant* kao “osobu koja zbog neovlaštenog ulaska, kršenja uslova za ulazak ili isteka vize nema pravni status u trenutnoj državi ili državi domaćinu. Definicija obuhvata, *inter alia* (između ostalog), one osobe koje su zakonito ušle u tranzitnu državu ili državu domaćina, ali su boravile duže od odobrenog perioda ili su naknadno neovlašteno zaposleni (takođe se nazivaju ilegani/neprijavljeni migrant ili migrant u neregularnoj situaciji). Izraz “neregularan” je poželjniji od izraza “nezakonit” jer poslednji nosi krivičnu konotaciju i smatra se da negira humanost migranata”.

Za razliku od medija koji možda i nijesu pretjerano zainteresovani da ovladaju fine-sama navedenih definicija, političari – posebno iz zemalja koje su krajnja odrednica izbjeglica/migranata - i te kako drže do njih. S dobrim razlogom.

“Jedan od najosnovnijih principa postavljenih u međunarodnom pravu je da izbjeglice ne treba da budu protjerane ili vraćene u situacije u kojima bi njihov život i sloboda bili ugroženi”, navodi su u članku Adriana Edwardsa, objavljenom na portal UNHCR-a (<https://www.unhcr.org/news/latest/2016/7/55df0e556/unhcr-viewpoint-refugee-migrant-right.html>) u avgustu 2015. Autor potom objašnjava: “Migranti biraju da se presele ne zbog direktne prijetnje progonom ili smrću, već uglavnom da bi poboljšali svoje živote pronalaženjem posla, ili u nekim slučajevima zbog obrazovanja, okupljanja porodice ili drugih razloga. Za razliku od izbjeglica koje se ne mogu bezbjedno vratiti kući, migranti se ne suočavaju sa takvom preprekom. Ako odluče da se vrate, nasta-

više da primaju zaštitu svoje vlade.”

Edwards, potom, objašnjava u koju kategoriju spadaju ljudi koji su, uglavnom preko mora, započeli svoje evropsko putešestvije. Pa kaže: “U stvari, slučajno su oboje. Većina ljudi koji su stigli u Italiju i Grčku dolaze iz zemalja zahvaćenih ratom ili iz onih za koje se na drugi način smatra da ‘proizvode izbjeglice’ i za koje je potrebna međunarodna zaštita. Međutim, manji procenat je sa drugih mjesta, a za mnoge od ovih pojedinaca bi izraz ‘migrant’ bio tačniji”.

Navedenom dodajmo i definiciju *tražilaca azila*. Prema citiranom Izvještaju Ombudsmana, riječ je o “osobama koje traže zaštitu i koje čekaju da vlada odluči o njihovim zahtjevima. U Crnoj Gori, Direkcija za azile u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP) odgovorna je za one koji traže međunarodnu zaštitu, koji zatim imaju pristup primarnoj zdravstvenoj zaštiti, osnovnom i srednjem obrazovanju, besplatnoj pravnoj pomoći i psihosocijalnoj pomoći”.

METODOLOGIJA I CILJ ISTRAŽIVANJA

Cilj provedenog istraživanja bio je da uz pomoć kvantitativne i kvalitativne analize izvještavanja odabrane grupe ovdašnjih medija, dnevnih novina i portala, dobijemo adekvatnu sliku o tome kako je izvještavano o migrantima/izbjeglicama (tokom njihovog boravka u Crnoj Gori i na drugim urgentnim tačkama njihovog putovanja). Tako smo željeli prepoznati dominantne trendove izvještavanja i ukazali na eventualne nedostatke, odnosno, afirmisati sve ono što bi moglo poslužiti kao kvalitetan uzor.

Posebnu pažnju obratili smo na pitanja koliko su teme o migrantima/izbjeglicama bile zastupljene u analiziranim medijima i kako su plasirane, kako su u različitim medijima tretirane iste teme i događaji, da li je tokom izvještavanja poštovan Etički kodeks, da li su objavljene informacije bile tačne i provjerena, šta je činilo okosnicu objavljenih tekstova/priloga, da li su se mediji prilikom izbora tema vodili javnim interesom ili zanimljivošću i atraktivnošću ponuđenih informacija. Zbog osjetljivosti i ranjivosti populacije migranata i izbjeglica, analizom smo željeli obuhvatiti i očekivane efekte medijskog izvještavanja na odnos javnog mnjenja prema njima (empatija, viktimizacija, stigmatizacija) i eventualne političke zloupotrebe njihovog položaja i tretmana tokom boravka u Crnoj Gori.

Polazna ideja podrazumijevala je da svi ovi segmenti budu posebno analizirani kroz

izvještavanje o konkretnom događaju (studiju slučaja), kako bi na taj način, kroz isti događaj/priču, pratili različite medije, upoređivali njihove načine izvještavanja, naslovne konstrukcije, prostor odvojen za taj događaj, da li su i u kojoj mjeri mediji pružili širu sliku o tom događaju, odnosno, da li su nastavili sa razradom teme i praćenjem daljih dešavanja vezanih za konkretan slučaj.

Medijski sadržaji koji su bili predmet ove analize objavljeni su tokom 2021. godine, u periodu januar - decembar, u osam medija odabranih prema čitanosti, uticaju ali i na osnovu želje da analizom obuhvatimo medije različite uređivačke orijentacije. Tako su se u našem fokusu našla tri dnevna lista: Vijesti, Dan i Pobjeda, i pet elektronskih medija (portala): Portal RTCG, Antena M, CDM, IN4S i Portal Vijesti. Analizom je obuhvaćeno nešto više od 350 priloga iz osam navedenih medija.

KAKO SU MEDIJI IZVJEŠTAVALI

Temom migrant/izbjeglice i neregularne migracije ovdašnji mediji bavili su se periodično i, uglavnom, stihijski, kada ih na to “natjeraju” nesreće, krize, obraćanja domaćih i stranih političara ili policijskih zvaničnika ili neki sličan

događaj (prezentacije istraživanja stavova javnog mnjenja). Mnogo rjeđe mediji su izvještavali “ciljano”, opredjeljujući novinare da izvještavaju o migrantima, načinu na koji su došli/odlaze i svemu sa čime se suočavaju tokom boravka u Crnoj Gori.

U toj kategoriji registrovali smo i priloge o nevoljama i problemima koje su, kako tvrde, migrant donijeli domicilnom stanovništvu. Sa druge strane, gotovo da nije bilo priloga u kome se detaljnije obrađuje učešće ovdašnjih kriminalaca i kriminalnih grupa u njihovom ilegalnom prelasku preko granica i tranzitu kroz Crnu Goru. Rijetki izuzeci zasnivaju se na “uvezenim” podacima koje su prikupile međunarodne organizacije i jednom sudskom postupku vođenom protiv grupe stranih državljana (opširnije u nastavku teksta, *Studija slučaja Posejdon*).

Najčešći povod objava je stradanje migranata u vodama Mediterana, ili njihovo zlostavljanje na državnim granicama. Riječ je mahom o vijestima preuzetim od agencija. Takvi tekstovi/prilozi su kratki i, po pravilu, opremljeni naslovom koji treba da privuku pažnju i donesu čitanost/klikove. (*Litvanija naredila vraćanje migranata sa granice sa Bjelorusijom; Migrantni suzavcem sprečeni da iz Srbije uđu u Mađarsku; Hrvati po šumi jure migrante i evropske zvaničnike;*).

Na portalima nije bila rijetkost da se iz naslovne konstrukcije izostavi mjesto dešavanja, kako bi se pojačala “udica” za potencijalne čitaoce. Morate pročitati tekst da bi shvatili da se iza naslova: *Uhapšeni migranti; Spašeno 40 migranata; Sedamnaest migranata poginulo u brodolomu; Prevrnuo se kamion iz Srbije, stradala četiri migranta; Kombi sa migrantima sletio sa puta, ima mrtvih...* nijesu događaji iz Crne Gore, već nešto što se dogodilo u Mađarskoj, Francuskoj, Bangladešu, Hrvatskoj, odnosno, Teksasu (SAD). Mada, moguće je pronaći i drugačije primjere. Da se opremom priča potpuno obesmisli. Tako je na jednom portalu, pod naslovom *U prošloj godini kroz Crnu Goru prošlo osam hiljada stranaca* objavljen tekst koji morate pročitati da shvatite kako se naslov, zapravo, odnosi na neregularne migrante “koji traže međunarodnu zaštitu”.

Po učestalosti, slijedili su prilozi koji su, zapravo, citati izjava domaćih i stranih političara o migrantima, njihovim pravima i mogućem uticaju na evropske zemlje – ciljane destinacije njihovih migracija (*Merkel promijenila stav o migrantima; Lukašenkova “igra” sa EU i izbjeglicama; Janša: Nije nam dužnost da pomognemo izbjeglicama; Kurc: Nema prijema dodatnih izbjeglica pod mojim mandatom*). U istom rangu su i procjene analitičara i organizacija specijalizovanih za praćenje i pomoć migrantima/izbjeglicama o njihovoj brojnosti, međunarodnim rutama kretanja ili problemima sa kojima se susreću (*EU bez dogovora, migrantska kriza bez kraja; Neosnovan strah od izbjegličke krize u EU; Svaki sedmi migrant žrtva krijumčarenja; Sve više migranata preko zapadnog Balkana ilegalno ulazi u EU; Za trećinu opao broj zahtjeva za azil; Glavne zemlje porijekla azilanata ostale iste...*).

Zajednička karakteristika dominantne većine ovih objava je da su u pitanju agencijske vijesti koje analizirani mediji objavljuju zavisno od informativne agencije na koji su pretplaćeni (MINA, Beta, Tanjug...). Zato ih u pojedinim medijima ima upadljivo više nego kod drugih - jer je agencijska ponuda bogatija. Podrazumijeva se da su printani mediji, zbog ograničenog prostora, “škrtiji” od portala, osim u vikend izdanjima kada, zbog nedostatka uobičajenog dnevnog materijala, rado posežu za tim sadržajima.

Prema sadržaju, velika većina objavljenih vijesti odnosi se na problem sa kojima se migrant/izbjeglice susreću tokom prelaska državnih granica, prije svega onih na moru. Vijesti se obično bez konteksta i vrjednosnih sudova, ili su migrant/izbjeglice u njima prikazani kao ljudi koji rizikuju živote kao žrtve kriminalaca i vlasti – onih od kojih bježe i onih koje ih dehumanizuju na putu ka ciljnoj destinaciji.

SPECIFIČNOST IZVJEŠTAVANJA PORTALA IN4S

Izuzetak od ovog pravila predstavlja izbor vijesti, tekstova i priloga na portalu IN4S, selektivno prenetih iz medija u okruženju, u kojima se migranti prikazuju u vrlo negativnom svjetlu, kao kriminalci, ljudi skloni konzumiranju alkohola i narkotika i, što je naglašano serijom tekstova, potencijalni teroristi sa stažom u Al Kaidi ili paravojskama tzv. Islamske države.

Tako portal prenosi stavove izvjesnog “analitičara” koji kaže: “Migranti služe da bi se razbile pojedine zemlje i napravila jedna okupaciona situacija na Istoku i krizno žarište za duži vremenski period”, pa poentira tvrdnjom “da je Soroševa projekcija što se tiče migranata razrađena i tačno se zna zbog čega je to urađeno”.

Da nije u pitanju incident pokazuje serija razgovora i tekstova sa njegovim “istomišljnikom” od koga možemo saznati i sledeće: “U ovom momentu na teritoriji BiH imate 100.000 vojnika Al Kaide i Islamske države koji nastupaju kao tzv. ilegalni migrant”. Ili, u tekstu naslovljenom *Bošnjaci, Crnogorci i Albanci su sluge, oni su izvršioc prljavih poslova zapadnih zemalja*: “Postoji zabrinutost zato što na granicama Balkana, ka Srbiji ka Kosmetu, BiH hrle nelegalni migranti, a u stvari poraženi teroristi Al Kaide i Islamske države, sa sirijskog, libijskog i iračkog ratišta. Dolaze nam bez identiteta, organizovani, spremni za izvršavanje budućih akcija...”.

Takvi stavovi potkrjepljuju se vijestima koje nijesmo našli više ni u jednom mediju čiji je sadržaj bio analiziran u ovom projektu. Naslovi: *Drama u centru Beograda: Policija opkolila zgradu punu migranata, akcija MUP u toku; Haos u Sarajevu: Migranti prevrnuli nekoliko vozila, povrijeđeni policajci; Migrant upao u crkvu u Beogradu i počeo da lomi časni krst...* šalju publici jasnu i opasnu poruku koja podstiče i učvršćuje predrasude i strah.

PERCEPCIJA JAVNOG MNJENJA O MIGRANTIMA

Početak aprila 2021, Centar za monitoring i istraživanja (CEMI) organizovao je konferenciju “Migracije, ljudska prava i društvena inkluzija” na kojoj su prezentovani rezultati istraživanja javnog mnjenja o percepciji migranata, migrantske krize, njihovom uticaju na zemlje tranzita i ciljne destinacije, pa sve do ocjene sposobnosti države da na adekvatno odgovori na migrantsku krizu.

Iz tog istraživanja saznajemo da 41 odsto anketiranih stanovnika Crne Gore ima negativno mišljenje o uticaju migranata na nacionalnu i lokalnu kulturu. Da šest od deset anketiranih smatra da prisustvo migranata povećava kriminalitet u društvu. Da, kada je u pitanju ekonomija, skoro 60 odsto anketiranih zauzima negativan stav, 28 odsto smatra da uticaja nema, a samo šest odsto ispitanika vjeruje da prisustvo migranata doprinosi ekonomiji zemlje. Čak 85 odsto anketiranih građana nije upoznato sa pravima migranata a tri četvrtine učesnika istraživanja smatra da treba ograničiti broj migranata koji ulaze u državu.

Četiri od pet portala (izuzetak je IN4S) ponudilo je svojim čitaocima detaljan i prilično sličan izvještaj sa prezentacije. Naslovi su, međutim, bili bitno drugačiji. A čini se da su upravo oni odražavali suštinu poruke, manje ili više razumljive, koja se željela prenijeti publici:

- CDM: *U Crnoj Gori u potpunosti uređen sistem migracija*
- Antena M: *Vladavina prava, jake institucije i dobro zakonodavstvo temelj za adekvatno i humano upravljanje migracijama*
- Portal Vijesti: *Pozitivno mišljenje o migracijama ima 11 odsto građana*
- Portal RTCG: *Negativno mišljenje o migrantima ima 41 odsto građana*

STUDIJA SLUČAJA: GRANICA

Upadljivo je odsustvo sadržaja koji opisuju dešavanja na crnogorskim granicama preko kojih migrant/izbjeglice dolaze, odnosno, odlaze iz zemlje. Osim broja ilegalnih ulazaka povezanih sa migrantima i izbjeglicama i podataka o deportovanim osobama iz tih grupa koje, periodično, objavljuju zvaničnici državnih institucija i humanitarnih organizacija, prilozi na tu temu bili su prilično rijetki. Zapravo, mogu se zabilježiti na prste jedne ruke.

Izvještaj sa albansko-crnogorske granice preko koje neregularni migranti, dominantno, ulaze u Crnu Goru, objavili su Pobjeda i Vijesti (štampano izdanje i portal) u avgustu, nakon odluke Savjeta za odbranu i bezbjednost da se pripadnici VCG pridruže graničnoj policiji kako bi smanjili broj ilegalnih prelazaka granice. O novinarskom fokusu svjedoči i naslov: *Neprestana trka sa migrantima i krijumčarima*.

U tim tekstovima migrantima i njihovim problemima posvećena su, doslovno, tri pasusa. U njima se opisuje susret sa grupom migranata ispred prihvatilišta za azilante u blizini graničnog prelaza Božaj koji dolaze iz Bangladeša. Oni novinarima govore da će ostati u Crnoj Gori ali iz ponuđenog opisa susreta stičemo nedvosmislen utisak da su, upravo, krenuli dalje, ka priželjkivanoj destinaciji. „Muškarci od nepunih trideset godina, sa rančevima na leđima i torbama u kojima su flaše sa vodom kreću u šetnju... Ostaćemo ovdje, kazali su čekajući da im stigne prevoz kojim će se odvesti do glavnog grada.”

U DRUGOM TEKSTU – NI TOLIKO.

Temom kuda i kako migranti izlaze iz Crne Gore bavio se Dan (neke od tih tekstova prenosio je portal IN4S). Ni on prečesto. U tekstovima *Grad pod Golubinjom jedna od ruta na putu do Zapadne Evrope* i *Napuštena fabrika kao sklonište za migrante*, daju se statistički podaci o broju migrana koji su prošli kroz Pljevlja, a koje su prikupile lokalne NVO, opisuje se mjesto (napuštena fabrika) koje im služi za odmor i prenoćište („dodatna je pogodnost za migrante, kako smo se juče uvjerali, što je fabrika bez ikakvog obezbjeđenja“) i, sa posebnom pažnjom, analiziraju neprilike koje nezvani gosti „iz arapskih zemalja“ donose lokalnom stanovništvu.

O tom problemu govori neimenovani NVO aktivista: „... u više navrata, izazvali su požare, gdje je stradalo više poslovnih i stambenih objekata. Često se dešavalo da

migranti provaljuju u prazne kuće da bi prespavali, a mještani sela na planini Kovač tvrde da su zabrinuti za svoju bezbjednost. Starija lica kažu da često ne smiju da napuste kuće, jer se plaše da im migrant ne naprave štetu ili ugroze njihovu bezbjednost”. Nema ni jednog podatka, iskaza nekoga od vlasnika oštećene imovine ili službenika policije kojima je prijavljen neki slučaj, da potvrdi navedeno. Umjesto toga dobijamo komentar lokalnog političara:

“Neophodno je u potpunosti osigurati bezbjednost naših građana i obezbijediti punu kontrolu nad migrantskim grupama. Svu štetu koju oni nanesu našim građanima neko mora nadoknaditi... često (su) građani i u samom gradu uplašeni pojavom migranata, jer je u prethodnom periodu bilo nekoliko slučajeva da su migranti učestvovali u krađama, a pritom često dolazi i do sukoba određenih migrantskih grupa”.

Opet nema prezentovanih dokaza (možda postoje?). Ali je tu stav istog političara: “Za pohvalu je veoma velika humanost naših građana, koji ne pokazuju nikakvu netrpeljivost prema tim ljudima”.

Ipak, ako navedeno stavimo u kontekst sveukupnog medijskog izvještavanja u Crnoj Gori, bliži smo zaključku da nije u pitanju loša namjera već nepoznavanje profesionalnih standarda, “tradicionalna” i odomaćena pristrasnost a, možda, i odsustvo osjećaja da se činjenično neutemeljenim izvještavanjem nekome može napraviti velika šteta. O zlonamjernom tretmanu migranata/izbjeglica – već smo govorili.

Krajem maja prošle godine većina analiziranih medija prenosi tekst lokalnog portala PVinfo, uglavnom preuzimajući i naslov: *Pronađena grupa migranata kod Pljevalja, danima lutali u šumi bez hrane i vode*. Riječ je, saznajemo, o grupi u kojoj je bilo djece i žena a koja se izgubila pokušavajući da pređe CG-BiH granicu bez angažovanja lokalnog vodiča. Interesantno je da nakon ove vijesti nijesmo uspjeli pronaći ništa što bi ukazalo na to da je bilo koji ovdašnji mediji, računajući i sve one van “uzorka”, pokušao nastaviti priču o sudbini tih ljudi. Makar za vrijeme dok su bili u Crnoj Gori.

STUDIJA SLUČAJA 2: POSEJDON

Sredinom decembra 2020. spriječen je pokušaj krijumčarenja 39 državljana Turske (Kurda) jedrilicom Posejdon, preko Jadranskog mora u Italiju. Plovilo je, inače, registrovano za prevoz devet putnika i članova posade. Policija je tom prilikom privela dvojicu krijumčara, takođe turskih državljana dok je za trećim raspisana potjernica.

Migranti su, navodno, za ovu aktivnost krijumčarima plaćali tri – četiri hiljade eura po osobi.

Analizirani mediji su, kao i većina drugih, zabilježili ovaj događaj, ali je njihovo dalje praćenje te teme bilo stihijno. Ili rutinsko (*Donijeta naredba za sprovođenje istrage...; Potvrđena optužnica protiv turskih državljana... Turskim državljanima četrnaest mjeseci za krijumčarenje ljudi;*). Nigdje, za početak, nije zabilježena sudbina krijumčarenih osoba. Samo je jedan mediji registrovao da se treći krijumčar, inače privremeno nastanjen u Baru, predao policiji „nakon što je saznao da je za njim raspisana potjernica“. Mediji su, nedugo nakon privođenja krijumčara, izvjestili da ih SDT sumnjiči za stvaranje kriminalne organizacije, nedozvoljeni prelaz državne granice i krijumčarenje ljudi. Iz optužnice je, međutim, izostao dio koji se odnosi na krijumčarenje ljudi.

Zato su i dosuđene kazne bilo znatno blaže od propisanih. To, opet, nije registrovao ni jedan od medija koje smo analizirali. Kao ni činjenicu da su trojica optuženih osuđeni na osnovu sporazuma o priznanju krivice. Mnogo više pažnje privukao je pokušaj države da na licitaciji proda oduzeto plovilo vrijedno nepunih 30 hiljade eura (*Vlada prodaje jahtu Posejdon kojom su krijumčareni turski migranti*).

Detalje sudske nagodbe možemo naći tek u tekstu objavljenom na sajtu DPNCG (*Nagodbama do simboličnih kazni*): „Iako je za pripadnika kriminalne organizacije zaprijećena kazna od jedne do osam godina, specijalna tužiteljka se dogovorila sa okrivljenim turskim državljaninom E.G. da bude osuđen na šest mjeseci. G. je i za krivično djelo krijumčarenje ljudi dogovorio kaznu od devet mjeseci, mada je zaprijećena kazna od jedne do deset godina. Konačno, osuđen je na jedinstvenu kaznu od godinu i dva mjeseca zatvora. Sa identičnim kaznama isod zakonskog minimuma prošao je i njegov saučesnik J. R. Treći član grupe, turski državljanin K.P. koji je kako se navodi u zaključenom sporazumu „navodno neosuđivan“, osuđen je na šest mjeseci kućnog zatvora. I njemu je, dogovorom sa tužiteljkom, izrečena kazna ispod zakonskog minimuma.“

Sličan slučaj zabilježen je u jesen 2020. u luci Zelenika, kada je srpska posada na brodu pod hrvatskom zastavom pokušala da u Italiju ilegalno prebaci 52 migranta koja su “prevoz” plaćala između pet i osam hiljada eura po osobi zavrijedilo je još manje pažnje. Po tri pasusa u tri medija, u kojima se izvještava da su dvojica optuženih, nepravosnažno, osuđeni na po četiri godine zatvora.

Neuporedivo više detalja o tom događaju nalazimo u izvještaju međunarodne Glo-

balne inicijative protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (*Aktuelne cijene: Analiza tokova ljudi, droge i novca na Zapadnom Balkanu*). I ako taj izvještaj, objavljen početkom maja proše godine, sadrži mnoštvo preciznih detalja o migranstim rutama, krijumčarima i njihovom cjenovniku (“20 eura košta vožnja od pljevaljskih sela do nadomak granice sa BiH...”, ili “nekim migrantima u Crnoj Gori naplaćeno je 100 eura da pređu posljednjih 15 kilometara do šume u blizini srpske granice...”) njegovo objavljivanje pominje manje od polovine od (osam) analiziranih medija. Dok se ni jedan nije upustio u provjeru i(li) produblivanje prezentovanih podataka.

STUDIJA SLUČAJA 3: IZLOŽBA

Mnogo jednostavniji zadatak mediji su imali početkom februara prošle godine kada je u Podgorici organizovana izložba fotografija čiji su autori bili migrant iz prihvatnih centara u Spužu i Pljevljima i slike iranskog slikara Sijamaka Hašnulfara, “koji je na putu prema Zapadu zastao u Crnoj Gori sa porodicom” u prihvatnom centru u Spužu. *Mala ljudska priča*. Ali to je bila jedna od samo tri “crnogorske” migrantske teme koja je za dvanaest mjeseci dobila prostor u svim medijima koje smo pratili.

Organizatori izložbe su se potrudili da animiraju medije, pa su svi analizirani portali objavili najavu izložbe, bez izvještaja sa otvaranja (*Izložba radova migranata; Izložba rehabilitacija i reintegracija*;). Detalje sa otvaranja i nekoliko rečenica umjetnika mogli smo naći u dnevnim novinama. Iz tih tekstova imali smo priliku da saznamo da je Hašnulfara sa porodicom, preko Turske, Grčke i Albanije, do Crne Gore putovao četiri godine – pješke. Da u Crnoj Gori “nalazi nit koja ga podsjeća njegov nekadašnji dom”. I da jedva čeka da se ukine zabrana izlaska iz prihvatnog centra “da bi bolje upoznao zemlju koja ga je na prvi pogled inspirisala svojom ljepotom”.

Iz istih novina nijesmo mogli saznati zašto je slikar zatvoren u prihvatnom centru - zbog tadašnjih mjera za sprječavanje pandemije ili je to uobičajeni tretman onih koji čekaju rješenje za dobijanje azila. Da li se zabrana izlaska odnosi i na njegovu djecu, odnosno, da li ona imaju pristup obrazovnom sistemu? Konačno, šta se u međuvremenu desilo sa njim i njegovom porodicom (čekali su odluku o odobrenju azila u vrijeme organizovanja izložbe). Gdje su? Nakon izložbe – o njima ni pomena.

STUDIJA SLUČAJA 4: PRIJEM IZBJEGLICA IZ AVGANISTANA

Povlačenje međunarodnih trupa iz Avganistana i povratak Talibana na vlast u Kabulu, avgust-septembar prošle godine, proizveli su veliku izbjegličku/migranatsku krizu. Veliki broj nevoljnika u strahu od odmazde novih/starih vlasti uputio se ka Evropi. U ovdašnjim medijima pojavile su se spekulacije, negativno intonirane, da će Crna Gora primiti određen broj Avganistanaca pošto je na to, navodno, obavezuje potpis na izjavi Stejt departmenta kojom se poziva da se svima koji žele da napuste Avganistan to i omogući.

Svi crnogorski mediji prenijeli su saopštenje Ministarstva vanjskih poslova u kome se kaže da Crna Gora “u ovoj fazi neće primati izbjeglice” iz Avganistana, pošto nije dobila ni jedan takav zahtjev. “Stoga Crna Gora nije ni bila u situaciji da odbije bilo koga, niti da se, eventualno - kako se to interpretiralo i razumjelo u dijelu javnog mnjenja - ogлуši o međunarodne konvencije”, navodi se u saopštenju MVP uz apel “da bi o ovoj temi trebalo izvještavati sa posebnim senzibilitetom radi preciznosti u informisanju javnosti”. Za većinu medija iz naše analize priča se tu završila.

Samo su najuporniji (RTCG, Pobjeda, Vijesti) registrovali i na adekvatan način izvijestili da je dan kasnije, 19. avgusta, grupa nevladinih organizacija (NVO) i građanskih aktivista tražila od Ministarstva i Vlade da promijene odluku o neprihvatanju avganistanskih izbjeglica. “NVO traže od MVP-a da - u saradnji sa drugim institucijama i u skladu s mogućnostima - ponudi privremeni ili trajni smještaj ljudima iz Avganistana”, bilježe mediji koji su se bavili ovom temom promovišući zahtjev nevladinog sektora. Slijedilo je nekoliko intervjua, izjava, “angažovanih” članaka i tekstova.

Krajem septembra, Vlada je donijela odluku da “formira Međuresorsku radnu grupu radi razmatranja mogućnosti za odgovor na aktuelnu humanitarnu krizu i eventualnih kapaciteta za prijem ograničenog broja izbjeglica, shodno praksi ostalih članica NATO koje su bile angažovane u Avganistanu”. Citirajući saopštenje sa sjednice vijest je prenijela većina ovdašnjih medija. Do kraja godine (tri mjeseca) ni jedan medij nije pokušao saznati, ili makar svoju publiku nije izvjestio o tome, da li je radna grupa održala neki sastanak i, možda, donijela bilo kakve zaključke/preporuke. Kao da su svi odahnuli nakon saznanja da su Avganistanci krenuli ka nekim drugim utočištima.

Ukrajinsko-ruska kriza donijela je potpuno drugačiju atmosferu. Pravo ukrajinskih izbjeglica na utočište niko nije dovodio u pitanje. To nedvosmisleno ukazuje da se u

pristupu temama vezanim za migrante/izbjeglice mediji, baš kao državni zvaničnici ali i dominantan dio javnost, vode postojećim stereotipima uz (prećutnu) podjelu na “naše”, odnosno, nama slične i one druge.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Manje od 10 odsto analiziranog sadržaja moglo bi se svrstati u kategoriju autorski prilog novinara/redakcije, pošto je uglavnom riječ o preuzetim informacijama (agencije, lokalni i strani mediji) među kojima su dominirale *interesantne* i *popularne* u odnosu na one od *javnog značaja* za zajednicu kojoj se analizirani mediji obraćaju. I to je uticalo na “osnov sumnje” da su ovdašnji mediji temi migrant/izbjeglice pristupali kao prema nekoj vrsti elementarne nepogode koja ne donosi dugoročne posljedice, pošto Crna Gora nije njihova ciljna destinacije, niti se oni ovdje zadržavaju duže vrijeme.

Gotovo po pravilu, migranti u crnogorskim medijima nijesu osobe koje imaju potrebe i emocije, *prethodne* živote, nadanja i strahove. Samo brojevi u statističkim kolonama, od kojih se očekuje da budu što je manje vidljivi u svom tranzitu. Novinari nijesu obilazili centre za prihvatanje, nijesu razgovarali sa humanitarnim radnicima i NVO aktivistima koji pomažu migrantima, nijesu se obraćali nadležnima za provjeru informacija koje viktimizuju (sve) migrante/izbjeglice, niti su u zdravstvenim institucijama i Crvenom krstu tražili podatke o medicinskoj pomoći koja im je eventualno pružena. Nemamo informaciju koliko njihov prolazak i boravak koštaju ni ko to plaća. Izuzetno, kada bi ih na to podstakla saopštenja policija i tužilaštva ili uvezene informacije (strani mediji i specijalizovane organizacije), mediji bi se pozabavili onima koji u Crnoj Gori ilegalno zarađuju na migrantima. U slučaju da su osumnjičeni/optuženi/osuđeni strani državljani, to bi bilo vidno naglašeno.

Mediji, prema prihvaćenim stavovima, utiču na spoznaju, ponašanje i emocije javnog mnjenja. Zato je važno na koji će način, i da li će uopšte, tretirati određene događaje i teme koje su od nesumnjivog javnog značaja, dok za neke pripadnika tzv. osjetljivih grupa, među koje spadaju i migrant/izbjeglice, mogu biti i sudbonosni. Nepotpuno, površno, neobjektivno izvještavanje produbljuje probleme i onemogućava njihovu identifikaciju i rješavanje.

Evidentno je da mediji u Crnoj Gori imaju različit pristup temi migrant/izbjeglice ali je moguće identifikovati neke zajedničke probleme u njihovom pristupu. Jedan dio je

vezan za opšte novinarske/medijske standarde, druge možemo posmatrati kao osobenost konkretne teme:

- Informacije koje se objavljuju moraju biti provjerene i tačne. Glasine i predrasude nijesu činjenice;
- Publici se ne smije povlađivati kada to pretpostavlja kršenje profesionalnih standard (Etički kodeks novinara);
- Novinarska priča traži da bude ispričana do kraja. Nezainteresovanost institucija i čitanje administracije ne smiju da budu nepremostiva prepreka;
- Izvještači/novinari koje sa bave problemima migranata/izbjeglica moraju biti upoznati sa osnovnom terminologijom (definicijama) i pokušati da to znanje podijele sa redakcijom i publikom;
- Treba izbjegavati stereotipe i generalizaciju, te onemogućiti pokušaje da se problem migranata/izbjeglica, kao i svih drugih osjetljivih i manjinskih grupa, zloupotrebljava u političke svrhe;
- I migranti su ljudi – to mora da se vidi iz novinarskog priloga. Druga strana mora dobiti pravo na svoj glas, kada joj već ništa drugo ne ide u prilog;

Istraživanje je realizovano u okviru projekta “Bezbjednost za ljude i granice – borba protiv krijumčarenje migranata na Zapadnom Balkanu”. Mišljenja i stavovi izneseni u tekstu su isključiva odgovornost Društva profesionalnih novinara Crne Gore (DPNCG) i ne odražavaju stavove donatora.